

Opvattingen over natuur in de samenleving

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) brengt niet alleen de actuele kwaliteit van milieu, natuur en ruimte in beeld en evalueert het gevoerde beleid, maar verkent ook de opvattingen over natuur in de samenleving. In het kader van dat laatste organiseerde het PBL op 11 November 2015 een zogenoemde ‘*Philosophers’ dialogue*’. Aan vier prominente filosofen was gevraagd een essay te schrijven over ‘*Nature in modern society*’, dit te presenteren op de bijeenkomst en vervolgens met elkaar in dialoog te gaan. De toehoorders bestonden uit vertegenwoordigers van de Europese Commissie, van ministeries verantwoordelijk voor natuurbeleid uit diverse lidstaten van de EU, van internationale natuurorganisaties, van onderzoeksinstituten en het bedrijfsleven. Aan mij was de eer de bijeenkomst in te leiden en te modereren.

De Britse filosoof en schrijver **Roger Scruton** beet het spits af. Hij heeft zich in zijn carrière sterk beziggehouden met het filosofisch domein van de esthetica. Hij schreef onder andere over de esthetiek van architectuur en van muziek. Een van zijn vaak geciteerde uitspraken is: “Wat esthetische overwegingen onderscheidt van andere is dat het gaat om de waardering van iets omwille van zichzelf.” In 2012 publiceerde hij het boek *Green philosophy; how to think seriously about the planet*, waarin hij stelt dat de achteruitgang van natuur en milieu het meest urgente probleem van onze tijd vertegenwoordigt om vervolgens de principes te beschrijven die leidend zouden moeten zijn in de bescherming van de aarde. In zijn essay zette hij sterk in op het begrip ‘*oikophilia*’, de liefde voor de gezamenlijke leefomgeving en het verlangen deze te beschermen. De kern van zijn betoog was dat het feit dat grote delen van het Britse platteland in relatief gave toestand bewaard zijn gebleven, voortkomt uit de zorg van lokale gemeenschappen voor het landschap. Ze worden daarin – zo stelde hij – gedreven door liefde voor schoonheid, die hij een fundamenteel menselijke beweegreden acht, en door het gevoel van wederzijdse aansprakelijkheid. De bescherming van het Britse landschap is volgens Scruton niet het resultaat van regelgeving van bovenaf, maar vloeit voort uit het Britse principe van *common law*: wetgeving gebaseerd op gewoonterecht.

Uit Duitsland was er de bijdrage van **Wilhelm Schmidt**. Hij staat bekend als ‘filosoof van de levenskunst’ en heeft zich in zijn werk vooral beziggehouden met de vraag hoe een mens betekenis aan zijn leven kan geven. In 2008 verscheen zijn boek *Ökologische Lebenskunst*, waarin hij verkent wat we op individueel niveau kunnen betekenen voor het welzijn van het leven op aarde. In zijn bijdrage aan het congres beschreef hij ‘*ökologische Klugheit*’ als wezenlijk deel van levenskunst. De ‘ecologisch schrandere’ mens ziet in dat hij deze planeet met vele levensvormen deelt;

Natuur heeft vele
gedaanten (foto Wildlifeart
Marinus Burgmeijer)

hij probeert vanuit ecologisch perspectief verantwoord te leven; hij probeert zijn persoonlijke vrijheid te bewaren in de omgang met technologische verworvenheden; hij onderzoekt zijn eigen gewoonten kritisch; hij probeert van verbruiker gebruiker te worden en handelt vanuit het perspectief van kringlopen; hij vormt zijn levensstijl vanuit het oogpunt van duurzaamheid; hij ontwikkelt levensvreugde en ook een zekere mate van gelatenheid vanuit het diepe weten dat alle verschijnselen veranderlijk zijn. Schmidt gelooft niet dat politiek en beleid een duurzame toekomst voor mens en natuur kunnen bewerkstelligen; volgens hem kan die er alleen komen wanneer meer en meer mensen voor zichzelf het besluit nemen hun levensstijl te veranderen. Doordat zij hun omgeving zullen inspireren, kan er dan werkelijk een maatschappelijk verandering tot stand komen.

Annemarie Mol, hoogleraar Antropologie van het lichaam aan de Universiteit van Amsterdam, koos een andere invalshoek. Zij heeft zich als antropoloog en filosoof intensief beziggehouden met *frames* in de perceptie van ziekte en gezondheid, hetgeen uitmondde in het veelgeprezen boek *The body multiple* (2002). In later werk richtte ze zich op *frames* in de perceptie van voedsel en eetgewoonten.

In haar betoog maakte ze de complexiteit van het begrip natuur aanschouwelijk door te laten zien dat er een veelheid van intellectuele repertoires bestaat waarmee we natuur proberen te duiden en deels verkeren deze op gespannen voet met elkaar. Zo kan de natuur gezien worden als verzameling van levende wezens maar ook als verzameling van processen. Academisch gezien bestaan er repertoires vanuit de vakgebieden van de ecologie, de fysiologie, de ethologie etc., maar er zijn ook de repertoires van de recreant, de dichter, de boer, de ingenieur, de eter. Mol uitte haar bezorgdheid over het gegeven dat het economisch repertoire allesoverheersend is geworden in onze samenleving en daarmee ook het debat over natuur sterk is gaan bepalen. Zij acht het van groot belang dat in de besluitvormingsprocessen met betrekking tot natuur de spanningen die er bestaan tussen de verschillende repertoires niet verhuld worden en dat ook niet te snel gezocht wordt naar consensus en coherentie. Juist uit de spanningsvelden kunnen nieuwe visies en praktijken voortkomen. Zij verwees naar het InnovatieNetwerk dat boeren, natuurbeschermers en recreatie-

schappen bij elkaar bracht om gezamenlijk een polder her in te richten, en een groep van boeren, ethologen, beleidsmakers en technische wetenschappers verzocht een groene koeienstal – een zogenoemde ‘koeientuin’ – te ontwerpen. Dit sloot sterk aan bij de opvattingen van **Bruno Latour**, de befaamde Franse wetenschaps-filosoof. In 1999 schreef hij het boek *Politiques de la nature: comment faire entrer les sciences en démocratie*, waarin hij voorstelt het democratisch bestel zo uit te breiden dat het ook plaats biedt aan niet-menselijke actoren en belanghebbenden, zoals planten en dieren. Op zijn gebruikelijke flamboyante wijze en in ronkende volzinnen betoogde Latour dat het historische Europa een bepaalde notie van natuur gevormd heeft die met de koloniale expansie wereldwijd geëxporteerd werd. Deze notie heeft twee belangrijke kenmerken. Enerzijds is de natuur tot ‘ding’ gereduceerd: ze wordt gezien als een object of een verzameling van objecten. Anderzijds wordt ze beschouwd als een in co-ordinaten te beschrijven ruimte die gekoloniseerd kan worden (de werldebol vormt hiervoor de belangrijkste beeldrager). Latour ziet het als een opdracht van het ‘moderne’ Europa dit beeld van natuur te herijken. Hoe dat nieuwe beeld van natuur eruit zou kunnen zien, laat Latour min of meer in het midden, maar hij acht het van belang dat het voortkomt uit een ontmoeting, een botsing zelfs, van de verschillende ideeën en visies die in onze samenleving aanwezig zijn. Daarbij – zo betoogde hij – zouden ecologen een hardere strijdkreet mogen laten klinken dan tot nu toe.

Na de voordrachten ontspon zich een levendige dialoog over verschillende vragen: Biedt esthetiek voldoende motivatie voor bescherming van natuur en landschap? Is daar niet ook een ethische grondslag voor nodig? Wat is de betekenis van *oikophilia* in een tijd die gekenmerkt wordt door grote mobiliteit en door migratiestromen? Wat zet het individu aan tot ‘ecologische schrandereheid’? Hoe begint het proces van herijking van het natuurbeeld? Hoe verschillend de invalshoeken van de filosofen ook waren, het was opmerkelijk dat ze alle vier uitkwamen op de betekenis van het individu en de lokale gemeenschap. Zij achten het belangrijk deze meer te betrekken in de zorg voor natuur. Daarbij is het van belang te luisteren naar de verschillende beelden en opvattingen over natuur: natuur als wildernis, als verzameling van planten en dieren, als verzameling van processen, als landschap, als gebruiksruimte, als domein met recht op bestaan, enz. Dan zou – naast de bescherming van kwetsbare gebieden – natuur ook meer geïntegreerd kunnen worden in allerlei vormen van landgebruik en in maatschappelijke ontwikkelingen.

Op de vraag wat voor rol dan is weggelegd voor de nationale overheden en voor de Europese Unie waren zij het er in meer of mindere mate over eens dat deze tweeledig is. Enerzijds dient de overheid de dialoog tussen diverse repertoires met betrekking tot natuur te stimuleren en de betrokkenheid van individu en lokale gemeenschap bij natuur te bevorderen. Anderzijds dient zij bij nationale of internationale processen of ontwikkelingen die het belang van natuur bedreigen, regulerend op te treden. Later dit jaar zullen de essays tezamen met een reflectie daarop door het PBL in boekvorm uitkomen.

Prof.dr. M. Schouten
Leerstoelgroep Natuurbeheer en Plantenecologie
Wageningen Universiteit
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
matthijs.schouten@wur.nl

buro bakker
adviesburo voor ecologie

- **Inventarisatie en monitoring**
Flora- en faunaonderzoek
Ecoscans voor stadswateren
Vegetatie- en habitatkartering
- **Toetsing en Ecologisch Advies**
Juridisch ecologische planning
Natura 2000: beheerplannen, advies en monitoring
Toetsing voor de Natuurbeschermingswet
Quickscans Flora- en faunawet
- **Begeleiding**
Activiteitenplannen en ontheffingsaanvragen Flora en faunawet
Ecologisch advies in gebiedsprocessen
Ecologische werkprotocollen en begeleiding bij de uitvoering

0592 313389
info@burobakker.nl

Wij zijn thuis waar u buiten bent!

www.burobakker.nl

ecologica

Vakmensen,
vakwerk... logisch!

- **Natuurherstel**
- **Natuurontwikkeling**
- **Inrichtingsplannen**
- **Beheerplannen**
- **Monitoring**
- **Inventarisaties**
- **Natuurwetgeving**
- **Communicatie**

Rondven 22
6026 PX
Maarheeze
0495-462070
www.ecologica.eu
info@ecologica.eu
lid Netwerk
Groene Bureaus

